

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 2

Одеса 2024

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 5 від 31 жовтня 2024 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Горанська Т. В., старший викладач – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2024. Вип. 2. 249 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2024

Ю. Мушкетика «На брата брат». *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Київ, 2001. Вип. 8. С. 150 – 157.

5. Мельничук Б. Випробування істиною : Проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення). Київ : Академія, 1996. 272 с.

6. Мицик Ю. Гетьман Іван Виговський. Київ : «КМ Академія», 2004. 84 с.

7. Мушкетик Ю. На брата брат. Харків : Фоліо, 2007. 317 с.

8. Мушкетик Ю. Це, можливо, найкращий мій твір . *Літературна Україна*. 1994. 29 грудня.

9. Ромащенко Л. Жанрово-стильовий розвиток сучасної історичної прози : Основні напрями художнього руху. Черкаси, 2003. 388 с.

10. Тарнашинська Л. Мав дерзновення бути самим собою або «сад житейських думок, трудів та почуттів» Валерія Шевчука. *Пам'ять століть*. 1999. № 4. С. 25 – 54.

11. Товкайло С. «Домисли», «вимисли» і «міфи» як відправні пункти творення історичної прози радянської доби. *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету*. Кам'янець-Подільський, 2008. Вип. 16. Т. 2. С. 85 –95.

12. Черченко Н. Від любові до ненависті. Коли ж навпаки? : [Про роман Ю. Мушкетика «На брата брат»]. *Вітчизна*. 1995. № 3 – 4. С. 140 – 145.

13. Шевченко А. Як ми помагаємо своїм ворогам : [Роздуми над сторінками роману Ю. Мушкетика «На брата брат»]. *Вечірній Київ*. 1995. 21 вересня.

Галина АВКСЕНТЬЄВА,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Університету Ушинського

Наталя ОРОБЕЦЬ,

магістрантка 2 р. н.

МІФОПОЕТИКА ЗБІРКИ В. СВДЗИНСЬКОГО «МЕДОБІР»

Постановка проблеми. Серед українських поетів міжвоєнного періоду вирізняється унікальністю творчисть Володимира Свідзинського, яка без жодного перебільшення становить окрасу української поезії і лише через соціальні умови досить довго не діставала належного поцінування [7, с. 251]. У наш час літературознавці доволі багато докладають зусиль, щоб глибинно осмислити творчі здобутки геніального письменника, невідомі сторінки життя самого поета. На думку Елеонори Соловей, Володимир Свідзинський «був поетом-ліриком, незрівняним майстром поетичної медитації, поетом-філософом, закоханим у «ненадивляний світ» природи, зажуреним недосконалістю стосунків людини з природою, заінтригованим таємницею часоплину» [7, с. 259].

Мова йде про унікального поета-новатора, якого Василь Стус небезпідставно вважав «неповторним, своєрідним, тонким» [9, с. 363]. Людина драматичної долі, що залишилася вірною собі та протиставлялася руйнівним вітрам доби сталінщини, плеканням у творчості «самовідданого індивідуалізму» та «непонівечених цінностей духу» [3, с. 87]. Творець художнього набутку, що належить до «найвищих досягнень поетичного мистецтва» світу, але, на жаль, майже невідомий, внаслідок мінімальних тиражів його книжок, великої дистанції в часі між останніми з них, традиційної відсутності ще до недавнього часу в програмах шкіл [1, с. 334].

Дослідження творчості В. Свідзинського є досить актуальним, тому що в наш час постає необхідність осмислення творчого доробку митця в поетикальному аспекті у контексті української літератури ХХ ст. Поет, творчисть і доля якого оповиті легендою (цікавим, зокрема, є факт, що мало

хто з його сучасників, маючи таке інтенсивне творче наповнення, так мало друкувався), потребує ретельного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські літературознавці доволі наполегливо вивчають творчі здобутки поета. Підтвердженням цього є статті та монографії І. Бондар-Терещенка, Г. Віват, І. Дзюби, В. Погребенника, Е. Соловей, В. Стуса та багатьох інших. Зокрема, надзвичайно вагомою є монографія Елеонори Соловей «Невпізнаний гість: доля і спадщина В. Свідзинського». У цій праці дослідниця прагне систематизувати та подати у монографічному викладі ті не чисельні документи, які стосуються життя і творчості поета, здійснити характеристику збірок його поезій. Дослідницькою роботою займаються і нащадки поета. Зокрема, Анатолій Свідзинський на основі архівних документів уточнює обставини біографії поета, які викликали дискусії, основну увагу приділяючи особливостям світобачення Володимира Свідзинського, без проникнення в які важко осмислити неповторний, глибоко своєрідний образний світ та інструментарій поета. Маємо на увазі книгу А. Свідзинського «Я виноград відновлення у ніч несущ...»: В. Свідзинський – творець прекрасного».

Метою нашої статті є дослідження міфопоетики збірки В. Свідзинського «Медобір».

Виклад основного матеріалу. Літературознавці нарікають, що Володимир Свідзинський достатньо пізно розпочав свій поетичний шлях. Лише у двадцять сім років надрукував першого вірша (в «Українській хаті»), а перша його збірка – «Ліричні поезії» (1922) – вийшла у світ, коли авторові було вже тридцять сім. Позиція ретроспективності у творчості, вимогливості до себе, виняткової стабільності і цілковитим відчуженням від сучасного йому літературного побуту, – прирікала його на недоброзичливість критики, а це, в свою чергу, унеможливлювало вихід до читачів, бо літературна критика у тогочасному суспільстві певною мірою перебирала функції цензури. Тому за перші поетичні збірки («Ліричні поезії» (1922), «Вересень»

(1927)) письменника звинуватили в «ідеалістичному світогляді» та у «безперспективному буржуазному світорозумінні» [1, с. 337]. Тривалий час поет писав, за його висловом, лише для себе і для доньки, адже не писати не міг. Відповідно стає зрозумілим, що третю поетичну книгу («Поезії» (1940)) автор видав лише через 13 років. Це була остання збірка, видана за життя поета.

Для першої поетичної збірки Володимира Свідзинського програмовим був вірш «Темна». Зазначений твір виразно засвідчує сформованість, усталеність поетичного світу та ієрархії цінностей митця, пильність і проникливість погляду, філософську, гуманістичну насаженість думки про життя природи і людське життя. «Ліричні поезії» В. Свідзинського своєрідно враховували головні напрями розвитку української поезії, її естетичні пошуки та всю атмосферу доби.

Збірка 1927 року «Вересень» являє нам В. Свідзинського в усьому багатстві його неповторного обдарування, в усьому блиску того типу поетичного сприйняття, який можна визначити як «світославлення», пов'язавши його і з «орфеїчною» лінією світової лірики, із східнослов'янською традицією, що корінням сягає поганських, пантеїстичних уявлень [2, с. 403]. У другій поетичній книзі вирізняється поезія «І ароматно вечір віє...» Оце «зникоме розцвітання» – рушійна сила такої поезії: довколишній світ у невинному русі природних змін, у чергуванні днів і ночей, весен і осей, років і століть – такий мінливий і неповторний. Лише поезія здатна зупинити мить, закріпивши у слові барви її, звуки, пахощі, а разом із ними – і душевний відгук світові: настрій, думку, чуття.

А вершина його творчості – це збірка «Поезії» (1940), яка, зрештою, містила вірші й із попередніх книжок, бо своєрідно підсумувала поетові здобутки. Читаючи збірку сьогодні, неважко пересвідчитися, що для 1940 р. то було явище безпрецедентне. На жаль, читацький загаль, коли б і міг, то не

встиг її оцінити, бо незабаром – війна; з нею урвався й творчий шлях поета, якого спіткала трагічна загибель під час депортації.

Тогочасна літературна критика встигла лише зауважити незвичайність цієї книжки і відповідно на неї відреагувати.

У цій збірці поет створює якийсь фантастичний ілюзорний світ, світ поганських забобонів, старовинних казок. Він тягне нас в сиву давнину, його пейзажі нагадують нам про ті часи, коли дикуни обожнювали сили природи, бачили в її явищах боротьбу добрих і злих сил.

Збірка «Медобір» засвідчила, що її автор живе ніби в іншому часі, в іншому житті. Навряд чи це була просто інерція, прив'язаність до того способу поетичного мислення, що його витворила незавершена доба українського модернізму. Кожен визначний поет зазвичай творить свою реальність, свій власний світ, однак підґрунтям його так чи інакше є саме життя, природа, навколишня дійсність. Бачити й переживати її можна по-різному. Справжній поет повертає людям багатство Божого світу, розгублене в буднях чи злиднях, у гонитві за примарними цілями, в боріннях, що їхні гасла скоріш чи пізніш підуть у непам'ять. Події у збірці – зовсім іншого плану й масштабу, ніж ті, про які писали у 1927 році газети [8, с. 37].

Показовим є те, що у «Медоборі» автор знову повертається до теми сліпоти, якою був заінтригований ще в першій збірці. Там вирізнявся вірш «Темна»: образ старої селянки, що «Ні синього неба, / Ні свіжого листя не бачить» [6, с. 29], тут – у тій же поетиці витриманий образок «Широка вулиця, зелена краєм...» – печалі й утіхи «Микити-діда, лірника сліпого» [6, с. 95]. І згодом він іще не раз повертатиметься до цієї теми. Що символізувала для нього ця людська біда, чому взагалі поети тих років були своєрідно заморожені образами сліпців: і Бажан, і Плужник. Може, саме Поет і є очима тих, що не бачать ні краси світу, ні його таємничого нічного обличчя, ні прихованого змісту «простої» очевидності?..

Як м'яко вечір тіні стеле!

Зчарований, дивлюсь туди,
Де колихають темну зелень
Дощем побризкані сади... [6, с. 98]

Образ самотньої хата серед полів і журна дівоча пісня, неповторне диво кожної ранкової чи вечірньої зорі, кожної ночі з її таємним життям, пахощі лук і яблуневого цвіту, мова дерев і струмків та відчуття себе самого лише малим листочком на дереві життя, незбагненність кардинальної буттєвої загадки – людської минушості, тимчасовості гостювання на землі й щемне передчуття неминучої розлуки з «прекрасним і печальним світом»... Але так само багато в усьому «солодкої тайни», і поезію В. Свідзинського живить також плідне зусилля світопізнання, світоосягнення.

...І тихо всюди. Ледве мітно
Далекі мовчазні поля.
Лиш непокійна думка моя
Над ними носить самотно.
Б'ючи упертими крильми,
Змагається з навалом тьми,
Палає, як небесні зорі,
Немов я сторож цих просторів,
Обнятих тінню оксамитно.

(«Вільготна темрява на полі...») [6, с. 84].

Безборонне заглиблення поета у потаємні нетрі буття засвідчувало філософічний лад поетичного мислення – такий безмірно далекий від того, чим дедалі більше ставала література, що не було жодного сенсу шукати свого місця в ній.

Збуджаю пущі, повні дрімоти,
Тривожу думи конвалій,
Дерева шепчуть: «Мандрівче, хто ти?

Невже ти підеш ще далі?»

(«Як темно стало. Десь сонце скрилось...») [6, с. 60].

У згаданій збірці переважала лірика, яку узвичаєно називати пейзажною. Але це означення завузьке для неї і не передає її суті. У В. Свідзинського поетична філософія природи, тобто філософія людського життя в образах природи, представлена у своєрідних поетичних творах «Біла пушинка пливе над сніжаттю...», «Розхиляю колосся, іду...», «Одступається небо...» та ін. [5, с. 201].

Головним образом поезій В. Свідзинського є природа в усіх її проявах, явищах і картинах. В. Свідзинський не просто спостережливий, знаючий співець природи: вона для нього сповнена живих сил, вона – незупинне диво, і він щоразу намагається схопити її незбагненні чародійства. Рефлексія над природою є в нього рефлексією над цілістю життя й людської долі, над призначенням природи і людини і сенсом її буття.

Образ людини незримо присутній у природі. Естетичне входження в природу є водночас входженням в людську сутність. Проте, часом ці два плани в нього незчленовані і співвідносяться символічно, як у поезіях баладного характеру, де сили природи так чи інакше втручаються в долю людини. Тоді поезія В. Свідзинського стає тривожнішою й драматичнішою («Відколи я сховав мертву голубку», «Аби заснув, приходиш крадькома» та ін.) [5, 112]. Тим самим поет створює складний і специфічний образ людського життя.

У творчості В. Свідзинського домінує, напевне, філософсько-міфологічна складова. Поет повсякчас звертається до казки, міфу. Космогонічні «міфи» митця, таємничі думки, що пронизують його твори, беззастережність самопізнання та самовизначення у світі – не тільки особистісному, а й родовому – загальнолюдському – ставлять його в ряд

визначних філософських поетів ХХ ст., як Райнер Марія Рільке, Пауль Целан, Богдан-Ігор Антонич.

В. Свідзинський як поет виявляється прямим нащадком Т. Шевченка, послідовним продовжувачем цієї лінії. Душа-думка Перебенді розпитує в сонця, «де воно ночує, як воно встає». «Це ж роблять, – зауважує слідом за М. Еліаде і Л. Плющ, – і шамани, розпитуючи у світил, вітру, хмар, гір тощо про духовну, істинну структуру світу» [8, с. 84]. І саме так апелює до стихій В. Свідзинський, запитуючи, приміром, у озера: «Чи не сонце зронило тебе із-за череса...», допитуючись у сонця «живущої води» (теж архетип, актуалізований у Т. Шевченка), питаючи в осінніх хмар: «Навіщо вам бачити горе землі?» і в самої осені – про померлу подругу: «Осінь, осінь, де моя голубка?»... [8, с. 84].

Переважають у збірці «Медобір», проте, не громадянські мотиви – як і в усій ліриці В. Свідзинського. Поет писав насамперед про міцніючу владу осені над природою, власним життям. Весна, літо на здебільшого сумовито-елегійних сторінках збірки – спогад, сон, мрія.

Елеонора Соловей відзначає у В. Свідзинського відсутність патетики й декларування, епічність у зображенні, звертає увагу на «неповторний фольклорний речитатив», простежує наявність інтонації «прадавніх заклинань, владну, впевнену, скрадливу, урочисту» [6, с. 480].

Для В. Свідзинського є характерною некваплива довірлива інтонація опису або розповіді про інший світ, який створений уявою, або постає із спогадів дитинства чи роздумів про можливість його існування.

Новаторські пошуки поетового духу на лоні матері-природи збагатили українську лірику справжніми дивами мистецьких знахідок. Так, вірш «Біла пушинка...» виявляє надзвичайне багатство образної уяви у змалюванні кульбаб'ячої насінини [4, с. 150]. Метафорично ототожнивши її з кораблем аргонавтів, які пустились у плавання добувати нову землю сильному роду своєму. Присвятивши неримовані дактилічні рядки силі

трави, якій можуть позаздрити деякі люди, поет виявив себе неабияким майстром художнього фіналу:

Голову потім підвівши, упевнено
гляне круг себе.

«Буду владати цією країною.

Чуєте, трави?..» [5, с. 100].

Наскрізним філософським образом у збірці В. Свідзинського стає традиційна для української лірики міфологема саду. Цей філософсько-символічний образ є також поліваріативним: від тлумачення саду як обжитого людиною простору («Долом тінь у саду...»); протиставлення ближньої затишної пізнаної частини саду та її віддаленої, відчуженої частини («Сад не сад – одне деревце...»). Показовими є у подальших збірках відсутність саду або звернення до цього як найтепліших спогадів дитинства («У саду мого дитинства...»).

Висновки. В. Свідзинський є унікальним поетом-новатором, творцем художнього набуtku, що належить до найвищих досягнень поетичного мистецтва українського та світового.

Творчий доробок Свідзинського є нечисельний. Він є автором чотирьох збірок «Ліричні поезії», «Вересень», «Медобір», «Поезії», з яких стає зрозумілою кропітка робота автора над словом, його еволюція в плані постановки окремих проблем, винайдення неповторних художніх образів, зростання художньої майстерності.

Тож, можна з упевненістю стверджувати, що В. Свідзинський виявив себе справжнім майстром художнього слова та створення художніх образів за допомогою різноманітних тропів та поетичних фігур. Поет новаторськи підійшов до традиційних віршованих форм.

Література

1. Дзюба І. Володимир Свідзинський. *Історія української літератури XX ст.* / Під ред. В. Г. Дончика. Київ, 1993. Кн. 1. С. 334 – 345.
2. Дзюба І. «Засвітився сам од себе». *Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст.: у 3 кн.* Київ, 1994. Кн. 1. С. 402 – 410.
3. Райс Е. Свідзинський. *Сучасність*. 1961. № 4. С. 82 – 92.
4. Свідзинський А. «Я виноград відновлення у ніч несущу...»: Володимир Свідзинський – творець прекрасного. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2003. 184 с.
5. Свідзинський В. Є. Поезії. Київ : Рад. письменник, 1986. 349 с.
6. Свідзинський В. Є. Твори: у 2 т. Київ : Критика, 2004. Т. 1. 584 с.
7. Соловей Е. Володимир Свідзинський. *Історія української літератури XX - поч. XXI ст.: у 3 т.* Київ, 2013. Т.1. С. 251 – 259.
8. Соловей Е. Невпізнаний гість: Доля і спадщина Володимира Свідзинського. Київ : Наукова думка, 2006. 224 с.
9. Стус В. Зникне розцвітання. *Стус В. Твори: у 4 т., 6 кн.* Львів: Просвіта, 1995. Т. 4. С. 346-361.

Галина АВКСЕНТЬЄВА,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Університету Ушинського

Катерина ШПІЄВА,

студентка 4 курсу

історико-філологічного факультету

Університету Ушинського

КОМПОЗИЦІЙНІ АСПЕКТИ РОМАНУ Ю. ВИННИЧУКА

«ТАНГО СМЕРТІ»

ЗМІСТ

Авксентьєва Г. А. <i>Поетика пейзажотворення в українській літературі ХХ століття</i>	3
Бандура Т. Й. <i>Романтична стратегія оповіді в історичній поемі Г. Могильницької «Рогніда»</i>	11
Беценко Т. П. <i>Курс «Лінгвопоетика художнього тексту: інтерпретаційні підходи» для магістрантів-філологів (деякі дидактичні зауваги)</i>	21
Боєва Е. В. <i>Філософські та лінгвістичні принципи організації художнього постмодерністського дискурсу: теоретичний огляд</i>	31
Горанська Т. В. <i>Інтертекстуальність роману І. Франка «Основи суспільності»</i>	39
Кон О. О., Прокопенко Л. І. <i>Кольороназви в історико-психологічному романі Павла Загребельного «Я, Богдан»</i>	48
Лук'янченко І. О. <i>Linguistic Features of British Postmodern Fantasy Discourse: Case Study of Neil Gaiman's «Neverwhere»</i>	61
Павлюк Н. Л. <i>Художня інтерпретація історичних подій у романі Ю. Мушкетика «На брата брат»</i>	72
Авксентьєва Г. А., Оробець Н. <i>Міфопоетика збірки В. Свідзинського «Медобір»</i>	81
Авксентьєва Г. А., Шпілєвая К. <i>Композиційні аспекти роману Ю. Винничука «Танго смерті»</i>	90
Боєва Е. В., Горбенко Т. <i>Інтеграція мовної та літературної освіти як засіб формування комунікативної компетентності учнів</i>	99
Боєва Е. В., Мазур К. <i>Особові займенники як стрижневий компонент поетичного дискурсу Олександра Олеся</i>	108
Горанська Т. В., Гудак А. <i>Романтичне протиставлення природи і цивілізації в циклі «Північних оповідань» Дж. Лондона</i>	118

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 2

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com